

Γιώργος Μανιάτης *Τρομοκρατία και ηθική*

Το 1784 ο Ι. Καντ, ο ριζοσπαστικότερος μαζί με τον Ρουσώ φιλόσοφος του Διαφωτισμού, έγραφε: «Είμαστε πολιτισμένοι κατά κόρον σε κάθε λογής τρόπους κοινωνικής ευγένειας και ευπρέπειας! Αλλά μας λείπουν ακόμη πολλά για να θεωρηθούμε *ηθικοποιημένοι*...». Ο γερμανός στοχαστής –που φέτος κλείνουν 200 χρόνια από τον θάνατό του– εντόπιζε μια θεμελιώδη αντίφαση ανάμεσα στις εξωτερικές, τις επιφανειακές πλευρές του πολιτισμού και στην ηθική συνείδηση. Ήδη ο

«πνευματικός του πατέρα», ο Ρουσώ, όπως ο ίδιος ομολογούσε, είχε οικοδομήσει την εξόχως ριζοσπαστική κριτική του ακριβώς σ' αυτή τη δραματική, αντιφατική, σχιζοειδή θα λέγαμε, κατάσταση του σύγχρονου πολιτισμού. Η κατάφαση της ισχύος και η αποθηκοποίηση της κοινωνικοπολιτικής συμπεριφοράς. Η ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας και η απαξίωση της ανθρώπινης προσωπικότητας.

Ο 20ός αιώνας, ίσως ο αντιφατικότερος και τραγικότερος της ανθρώπινης περιπέ-

τειας στον πλανήτη, κατέδειξε τι οδυνηρά αποτελέσματα έχει η διάχυση της βαρβαρότητας και η προσπάθεια ηθικής απαξίωσης του ανθρώπου. Η εμπειρία του αιώνα απέδειξε ότι οι πνευματικές και κοινωνικές κατακτήσεις της ανθρωπότητας –οι αξίες, τα δικαιώματα, τα ηθικά πρότυπα– μπορούν να καταπατηθούν, είτε με τη διαστροφή του περιεχομένου τους ή και με την πλήρη αγνόησή του. Έδειξε, επίσης, κάτι ιδιαίτερα σημαντικό: το πόσο υποκριτική και, τελικά, ανήθικη είναι η εξαπάτηση της συνείδησης με τον εγκλωβισμό της σε κενούς τύπους, σε μεγαλόστομες διακηρύξεις, σε απατηλές υποσχέσεις για έναν κόσμο ελευθερίας, αξιοπρέπειας και αλληλοσεβασμού.

Ο 21ος αιώνας συνεχίζει αυτή την αγωνητική κληρονομιά. Η «αντιτρομοκρατική» υστερία των ΗΠΑ, εναντίον τόσο της πραγματικής τρομοκρατίας –την οποία εκείνες εξέθρεψαν, τροφοδότησαν, γιγάντωσαν και χρησιμοποιήσαν κατά περίπτωση– όσο και της κατασκευασμένης, ως σύμπτωμα της γενικότερης αυταρχικής πολιτικής τους, διαμόρφωσε ένα νέο, ιδιαίτερα αρνητικό ηθικοπολιτικό περιβάλλον. Η αμερικανική πολιτική και η κατά τόπους αναπαραγωγή της ανέστρεψε μια θεμελιώδη ηθική αρχή του Δικαίου, ότι όποιος κατηγορείται είναι αθώος μέχρι ν' αποδειχθεί η ενοχή του. Για την αμερικανική κυβέρνηση όσοι δεν συμφωνούν μαζί της –η συντριπτική πλειοψηφία της ανθρωπότητας– είναι εκ των προτέρων ένοχοι και θα πρέπει αγωνιωδώς να αποδεικνύουν την αθωότητά τους, να δηλώνουν υποταγή στην παγκόσμια ιμπεριαλιστική δύναμη, να μην αντιδρούν στις αυθαιρεσίες της παγκόσμιας εξουσίας.

Η «αντιτρομοκρατική» πολιτική της «Νέας Τάξης» οδηγεί στην πιο κατάφωρη παραβίαση ηθικοπολιτικών αξιών και μάλλον επικαλούμενη δήθεν την υπεράσπιση

τους. Η συστηματική παρακολούθηση των πολιτών, η κατάργηση του ιδιωτικού χώρου από έναν παγκόσμιο «Μεγάλο Αδελφό», η αναγωγή του χαφιεδισμού σε απόλυτα παραδεκτή πρακτική και σε συνώνυμο του πατριωτισμού, η φυσική βία που αποδεσμεύει και νομιμοποιεί σαδιστικά ένοστια και αντίστοιχες συμπεριφορές και –αυτό ίσως είναι το σημαντικότερο– η συστηματική και πρωτοφανής, λόγω των τεχνολογικών της προϋποθέσεων, επιχείρηση χειραγώγησης της συνείδησης, η αδρανοποίηση και παθητικοποίησή της ώστε να δέχεται αυτές τις πολιτικές πρακτικές ως «αυτονόητες», «φυσιολογικές», ηθικά «αποδεκτές».

Η ηθική αδιαφορία αποτελεί το σημαντικότερο όπλο της εξουσίας. Βασικό μέσο για την καλλιέργειά της ήταν η απόσταση, το «δεν συμβαίνει σε μας, αλλά κάπου αλλού, μακριά μας». Τα γεγονότα της Γιουγκοσλαβίας, κυρίως όμως η συστηματική ενοχοποίηση όσων δεν δηλώνουν υποταγή στην παγκόσμια εξουσία, η τηλεοπτική εικόνα της φρίκης από την κατάκτηση του Ιράκ –εικόνα της οποίας η ανεξάρτητη επίδραση στη συνείδηση την καθιστά αρκετές φορές από όπλο προπαγάνδας σε μαρτυρία και ερέθισμα ηθικών αντανάκλαστικών– καταδεικνύουν ότι αυτό που συμβαίνει μας αφορά όλους, γιατί σε όλους μπορεί να συμβεί. Τώρα, μετά τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου –που πάνω στην τραγικότητά τους, ως αφορμή, οικοδομήθηκε όλη η «αντιτρομοκρατική» υστερία– δεν επιχειρείται μόνον και κυρίως η διαμόρφωση ηθικά αδιάφορων θεατών, παθητικών δεκτών της ιμπεριαλιστικής πολιτικής, αλλά η διαμόρφωση φοβισμένων θεατών. Ο Αριστοτέλης στη *Ρητορική* με οξύνοια είχε αναλύσει τη λειτουργία του φόβου στη διαδικασία πειθούς και χειραγώγησης των πολιτών. Είχε επισημάνει τον αντίκτυπό του

στις διάφορες διαβαθμίσεις του, τον τρόμο ή τον πανικό. Αυτό που ο αρχαίος φιλόσοφος μελετούσε στο πλαίσιο εκφοράς του πολιτικού λόγου, η σύγχρονη προπαγανδιστική μηχανή των ΗΠΑ το γενίκευσε ως τον απόλυτο τρόπο υποταγής και ελέγχου κάθε αντίδρασης στην ιμπεριαλιστική πολιτική. Ο φόβος, ουσιαστικά, υποκαθιστά το σύστημα των ηθικών αξιών, το διαστρέφει, το ακυρώνει.

Ο διαχωρισμός όλων των κατοίκων του πλανήτη σε φίλους και εχθρούς («ή με εμάς ή με την τρομοκρατία»), από τον πρόεδρο των ΗΠΑ και τους φανατικούς υποστηρικτές του, όχι μόνον αναπαράγει το ψυχροπολεμικό κλίμα στη χειρότερη μορφή του, αλλά και μέσω της καλλιέργειας του φόβου, της «νομιμοποιημένης», επίσημης τρομοκρατίας, επιχειρεί να δεσμεύσει ηθικά τις συνειδήσεις. Η αναγωγή όλων των αντιφατικών πλευρών της σύγχρονης πολιτικής πραγματικότητας σ' ένα απλοϊκό στη διατύπωση αλλά ιδιαίτερα επικίνδυνο τρομοκρατικό δίλημμα αποτελεί τη χειρότερη μορφή χειραγώγησης. Επιχειρεί να οδηγήσει σε υποχωρήσεις του φρονήματος, ιδιοτελείς επιλογές, κατάλυση κάθε ουσιαστικής πανανθρώπινης απελευθερωτικής οπτικής και προοπτικής. Όσο πολιτικά άστοχη και ηθικά καταδικαστέα είναι η λογική της τρομοκρατίας ως επίλυσης κοινωνικοπολιτικών προβλημάτων, τόσο, και ακόμη περισσότερο, επικίνδυνη είναι η λογική της ιμπεριαλιστικής τρομοκρατίας που διασπά την ανθρωπότητα με τεχνητό και βίαιο τρόπο, ενώ συγχρόνως συσκοτίζει και διαστρέφει τις πραγματικές κοινωνικές αντιθέσεις, σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο, οι οποίες αποτελούν και την αντικειμενική, την υλική βάση κάθε τρομοκρατίας.

Η «αντιτρομοκρατική» πολιτική, που η κυβέρνηση των ΗΠΑ έχει επιβάλει βίαια σ'

όλο σχεδόν τον πλανήτη, οδηγεί καταναγκαστικά στην παθητική αποδοχή των συγκεκριμένων πολιτικών πρακτικών ως μιας δήθεν «μοίρας» της εποχής μας. Δεν είναι λίγοι οι καλοπροαίρετοι πολίτες που εγκλωβίζονται στο «διαφωνούμε, αλλά τι άλλο να κάνουμε, αυτή είναι η πραγματικότητα σήμερα». Στην ουσία πρόκειται για την τυραννία μιας μονοδιάστατα κατασκευασμένης «πραγματικότητας», την τυραννία του εφικτού που ανάγεται σε απόλυτο. Ο «νόμιμος» φόβος, με τη μορφή «αντιτρομοκρατικών» νομικών ρυθμίσεων, επιχειρεί να καθορίσει τα ψυχοδιανοητικά όρια του κόσμου και της ανθρώπινης δράσης εντός του. Ότι ξεπερνά αυτά τα όρια «νομιμότητας», αυτή την με τρομοκρατικό τρόπο επιβαλλόμενη «νομιμοφροσύνη», θεωρείται εχθρικό, επικίνδυνο και, στην πιο ανώδυνη μορφή του, παράλογο, ανεδάφικό, ουτοπικό. Μαζί με τη μανιχαϊκή, εκβιαστική διάκριση εχθρού-φίλου προβάλλεται και αυτή μεταξύ πολιτικού «ρεαλισμού» και «ανεδαφικότητας». Όσοι αντιδρούν στην τρομοκρατική «αντιτρομοκρατία» πρέπει είτε να εξοντώνονται κυριολεκτικά ή να περιθωριοποιούνται πολιτικά. Αυτός ο μακαρθισμός νέου τύπου και παγκόσμιας εμβέλειας επιχειρεί να οδηγήσει την ανθρωπότητα σε μια ζοφερή πραγματικότητα, όπου οι ηθικές αξίες, το κεκτημένο των ανθρωπινων δικαιωμάτων, τα ιδανικά θα λειτουργούν κατά το δοκούν, επιλεκτικά, ως αφηρημένος τύπος δίχως τη σάρκα της ανθρωπότητας και θα παραβιάζονται με τον πιο ωμό και ανήθικο τρόπο δίχως αντιστάσεις από έναν αναπτυνόμενο κόσμο που θα παρακολουθεί αδιάφορος μα φοβισμένος, αδρανοποιημένος και απαθής την πιο μισαλλόδοξη σταυροφορία της παγκόσμιας ιστορίας.